

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ**  
**Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки**  
**Факультет (інститут) Психології та соціології**  
**Кафедра загальної і соціальної психології та соціології**

## **ІНВАЙРОНМЕНТАЛЬНА СОЦІОЛОГІЯ**

### **СИЛАБУС**

**нормативної навчальної дисципліни**

**Підготовки Бакалавра**

**спеціальності 054 Соціологія**

**освітньо-професійної програми**

**«Соціальний аналіз, консалтинг, управління»**

**Силабус навчальної дисципліни**  
**для денної форми навчання**

**Луцьк –2020**

**Силабус навчальної дисципліни «Інвайронментальна соціологія»** підготовки бакалавра, галузі знань 05 Соціально-поведінкові науки, спеціальності 054 Соціологія, за освітньою програмою «Соціальний аналіз, консалтинг, управління».

**Розробник:** Ємельянова Юлія Павлівна, професор кафедри загальної і соціальної психології та соціології, доктор філософських наук, доцент.

**Силабус навчальної дисципліни затверджено на засіданні кафедри загальної і соціальної психології та соціології**

Протокол №1 від 15 вересня 2020р.



Завідувач кафедри: \_\_\_\_\_ Лазорко О.В.

## I. Опис навчальної дисципліни

Таблиця 1

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітньо-професійна програма, освітній рівень	Характеристика навчальної дисципліни
<u>Денна</u> форма навчання	05 Соціально-поведінкові науки	Нормативна
		Рік навчання <u>1</u>
Кількість годин/кредитів <u>210/7</u>	054 Соціологія	Семестр <u>1-ий</u>
		Лекції <u>46</u> год.
ІНДЗ: <u>немає</u>	Соціальний аналіз, консалтинг, управління бакалавр	Практичні (семінарські) <u>62</u> год.
		Самостійна робота <u>93</u> год.
		Консультації <u>9</u> год.
		Форма контролю: іспит
Мова навчання українська		

## II. Інформація про викладача

ППП Ємельянова Юлія Павлівна

Науковий ступінь доктор філософських наук

Вчене звання доцент

Посада професор кафедри загальної і соціальної психології та соціології

Контактна інформація: мобільний телефон +380506209303;

електронна адреса emelianovasev@gmail.com

Дні занять <http://194.44.187.20/cgi-bin/timetable.cgi?n=700>

Консультації з навчальної дисципліни проводяться протягом семестру щоп'ятниці з 15.00 до 16.00 в кабінеті № 111. В разі додаткової потреби здобувача в консультації час погоджується з викладачем.

## III. Опис дисципліни

### 1. Анотація курсу

Екологічна проблематика залишається предметом роздумів та досліджень вчених, представників суспільних і гуманітарних наук вже більше ніж півстоліття. За цей час коло питань, пов'язаних із природним

довкіллям, з усвідомленням ролі людини у функціонуванні навколишнього природного середовища лише збільшується. Навчальна дисципліна призначена дати уявлення про взаємодію суспільства та природного оточуючого середовища життєдіяльності людини. Тому метою навчальної дисципліни «Інв�айронментальна соціологія» або «Екологічна соціологія» стає ознайомлення студентів із фундаментальними закономірностями існування людини у природному середовищу.

Програма передбачає також ретроспективний погляд на формування історичних форм та стратегій життєзабезпечення під час кризових явищ упродовж історії людства. ХХ століття представлене у курсі двома перспективами: загрозливими тенденціями у соціально-демографічній площині та теоретичними основами вирішення цієї проблеми у вигляді нового типу відносин людини та природи – коеволюційного.

## 2. Пререквізити

Вивчення матеріалів курсу базується на змісті навчальних курсів історії, географії, біології, безпеки життєдіяльності – у межах шкільної програми, та одночасно тих навчальних курсів, які вивчаються паралельно, насамперед, Теорії ймовірностей, Психології особистості та інших.

## 3. Мета і завдання навчальної дисципліни

**Метою** навчальної дисципліни є сприяння у підготовці студента-бакалавра до професійної діяльності в умовах погіршення ситуації із навколишнім природним середовищем планети, що виникла з хибної позиції людства щодо природи. Для цього необхідно:

- засвоєння теоретичного матеріалу для отримання необхідних знань з проблематики взаємовз'язку людини і природи;
- забезпечення розуміння і глибокого засвоєння специфіки, ролі та функції людини у біосфері;
- формування професійної світоглядної та методологічної культури майбутніх спеціалістів з соціології і її інв�айронментальної галузі;
- спрямування отриманих знань на проведення наукових досліджень та практичні дії у вирішенні кризових екологічних явищ;
- формування сучасного підходу до вирішення проблемних питань, що виникають з факту «співіснування» людини та природи;

Результатом опанування змісту навчальної дисципліни «Інв�айронментальна соціологія» студенти мають набути **знання**:

- основних понять, загальноприйнятих концепцій та теорій щодо пояснення ключових проблем у екологічній сфері життя людства;
- основних закономірностей функціонування природного середовища, у якому перебуває людина;

- основних протиріч у сучасному науковому поясненні екологічних проблем людства в різних сферах;
- важливих наукових здобутків у питанні збереження людського середовища як специфічної екологічної сфери планети;
- правових аспектів людської екологічної поведінки і людської екологічної діяльності;

#### уміння:

- пояснювати роль і функції людини у біосфері, використовуючи теоретичні знання, оперуючи основними поняттями, термінами, категоріями інвайронментальної соціології;
- вміти надавати оцінку рівню екологічної культури населення країни, регіону, міста;
- вміти діагностувати порушення основних закономірностей функціонування соціально-антропологічної сфери існування людини;
- оцінювати динаміку змін у соціально-екологічних уявленнях людської (європейської) спільноти щодо навколишнього середовища, а також сучасну ситуацію у співіснуванні соціосфери та екосфери планети;
- пояснювати принципові основи організації соціально-екологічних досліджень та збирати первинну соціологічну інформацію на польовому етапі соціо-екологічного дослідження.

#### 4. Результати навчання (Компетентності)

Формування компетентності студентів в галузі Інвайронментальної соціології.

Основним результатом навчання є знання та розуміння предметної області Інвайронментальної соціології, ознайомлення з методологічними та методичними підставами соціологічних досліджень у площині соціально-екологічної проблематики. Під час практичних занять студенти мають змогу отримати навички застосування соціологічних методів до дослідження проблем із екологічної соціології.

Загальні компетентності:

ЗК1. Здатність до абстрактного та конкретного мислення, аналізу та синтезу.

ЗК2. Здатність застосовувати знання в практичних ситуаціях.

ЗК6. Навички міжособистісної взаємодії, зокрема співпраця з метою досягнення професійного результату.

ЗК10. Усвідомлення проблематики рівних можливостей у суспільстві, зокрема її гендерних, расових, територіально-поселенських і вікових аспектів.

ЗК11. Усвідомлення культурного розмаїття суспільств і викликів взаємодії у міжкультурному контексті.

Фахові компетентності:

ФК1. Здатність застосовувати соціологічні поняття, концепції та теорії для інтерпретації соціальних явищ і процесів;

ФК2. Здатність виявляти закономірності взаємодії індивідів, соціальних груп, спільнот та суспільства.

ФК3. Усвідомлення соціальної обумовленості особистості та життєвого шляху особи, а також ролі особи в життєдіяльності соціальних організацій, спільнот і суспільств.

ФК12. Здатність виявляти соціокультурні особливості, соціальні відмінності та нерівності, причини їхнього виникнення та наслідки для суспільного життя.

ФК13. Здатність забезпечити соціальну діагностику і експертизу актуальних суспільно-політичних, економічних і культурних подій, процесів та явищ.

ФК15. Вміння використовувати новітні методи збору, обробки та аналізу соціологічної інформації у дослідженні соціальної реальності.

## 5. Структура навчальної дисципліни

Структура навчальної дисципліни представлена у вигляді таблиці.

Назви змістових модулів і тем	Усього	Лек.	Практичні	Сам. роб.	Конс.	Форма контролю / Бали
<b>Змістовий модуль 1.</b>						
<b>Людина у природному середовищі</b>						
Тема 1. Інвайронментальна соціологія як наука та навчальна дисципліна, її предмет та об'єкт.	14,5	4	4	6	0,5	Т/5
Тема 2. Теоретичні та соціальні передумови появи еколого-соціального знання.	19	4	6	8	1	ДС/5
Тема 3. Специфіка еколого-соціологічної проблематики в СРСР та становлення екологічної соціології в Україні.	16,5	4	6	6	0,5	ІРС/5
Тема 4. Основні еко-соціальні концепції та теорії інвайронменталізму.	22	4	6	11	1	ІНДЗ/5
Тема 5. Екологічна освіта та її основні напрямки.	19	4	4	10	1	РМГ/5
Тема 6. Протиріччя людиноцентризму та нової інвайронментальної	17	4	6	6	1	ІНДЗ/5

парадигми в соціології.						
Разом за модулем 1	108	24	32	47	5	30
<b>Змістовий модуль 2.</b>						
<b>Наукові досягнення та практика розв'язання проблем з екологічної безпеки</b>						
Тема 7. Зусилля науковців та заходи міжнародних організації з вирішення еколого-соціальних проблем.	16,5	2	4	10	0,5	РК/5
Тема 8. Концепція «сталого розвитку» та її поглиблення у сучасних умовах.	21	6	6	8	1	РК/5
Тема 9. Глобальні екологічні проблеми людства, положення документу «Порядок денний на ХХІ століття».	18,5	4	6	8	0,5	РМГ/5
Тема 10. Стратегія та шляхи переходу України до збалансованого розвитку.	15	4	4	6	1	РМГ/5
Тема 11. Індикатори процесу сталого розвитку у світі і сучасній Україні.	16,5	4	4	8	0,5	Т/5
Тема 12. Екологічні проблеми українського міста у ХХІ столітті.	14,5	2	6	6	0,5	ІРС/5
Разом за модулем 2	102	22	30	46	4	30
<b>Види підсумкових робіт</b>						Бал
Модульна контрольна робота (МКР1+МКР2)						30+30=60
<b>Всього годин/ Балів</b>	<b>210</b>	<b>46</b>	<b>62</b>	<b>93</b>	<b>9</b>	<b>100</b>

Форма контролю\*: ДС – дискусія, ДБ – дебати, Т – тести, ТР – тренінг, РЗ/К – розв'язування задач/кейсів, ІНДЗ/ІРС – індивідуальне завдання/індивідуальна робота студента, РМГ – робота в малих групах, МКР/КР – модульна контрольна робота/ контрольна робота, Р – реферат, а також аналітична записка, аналітичне есе, аналіз твору тощо.

#### 6. Завдання для самостійного опрацювання

- 1) Інвайронментальна соціологія як наука та навчальна дисципліна, її зв'язок із іншими науками про людину та природу.
- 2) Теоретичні та соціальні передумови появи нової галузі соціології.
- 3) Зусилля науки, освіти, громадських організацій, міжнародних інституцій щодо розв'язання еколого-соціальних проблем.
- 4) Інвайронменталізм як соціальний рух в Україні. Екологічні громадські організації.

- 5) Чорнобильська екологічна катастрофа та її соціальні наслідки для сучасної України.
- 6) Особливості переходу України до збалансованого розвитку в умовах глобальної природної кризи.
- 7) Етика і релігія щодо взаємозв'язку людини і природи.
- 8) Римський клуб як осередок теоретичної екологічної думки.
- 9) Визнання проблеми існування екологічної небезпеки життя людини: теоретичний, соціальний і правовий аспект.
- 10) Поняття системи: система соціальна, система екологічна.
- 11) Синергетичний ефект у функціонуванні системи.
- 12) Поняття біфуркації. Поняття коеволюції.

#### **IV. Політика оцінювання**

Політика викладача щодо студента. Вимоги викладача:

- обов'язкове відвідування навчальних занять;
- активність студента під час практичних занять;
- своєчасне виконання завдань самостійної роботи;
- виконання модульних контрольних завдань;
- відпрацювання занять, що були пропущені або не підготовлені (незадовільні оцінки) на консультаціях;

Неприпустимо:

- не з'являтися на заняття без поважних причин;
- запізнюватися на заняття;
- користуватися мобільним телефоном, планшетом чи іншими мобільними пристроями під час заняття (за винятком дозволу викладача при необхідності виконання певних завдань, передбачених навчальною дисципліною);
- порушувати дисципліну;
- списувати або використовувати результати роботи іншої людини без посилання на джерела, звідки вони були взяті.

Поточний контроль проводиться на кожному практичному занятті. Він передбачає оцінювання теоретичної підготовки здобувачів вищої освіти із зазначеної теми (у тому числі, самостійно опрацьованого матеріалу) під час роботи на практичних заняттях та набутих навичок під час виконання завдань практичних робіт.

Критерії поточного оцінювання знань здобувачів на практичному занятті (оцінюється в діапазоні від 0 до 5 балів): 5 балів – завдання виконане в повному обсязі, відповідь вірна, наведено аргументацію, використовуються професійні терміни. 3 бали – завдання виконане, але обґрунтування відповіді недостатнє, у звіті допущені незначні помилки. 1 бал – завдання виконане частково, допущені значні помилки. 0 балів – завдання не виконане. Викладачем оцінюється повнота розкриття питання, цілісність, системність, логічна послідовність, вміння формулювати висновки, акуратність оформлення письмової роботи, самостійність виконання.

Модульна контрольна робота є складовою поточного контролю і здійснюється через проведення аудиторної письмової роботи під час



проведення останнього практичного заняття в межах окремого залікового модуля. Кожен варіант модульної контрольної роботи складається з кількох (двох-трьох) питань. Відповіді на поставленні питання мають бути теоретичними, але з наведенням прикладів, оцінкою соціально-екологічних фактів, явищ, з демонстрацією особистої позиції щодо них.

Критерії оцінювання знань здобувачів при виконанні контрольних робіт (оцінюється в діапазоні від 0 до 30 балів): 30-20 балів – вільне володіння обсягом матеріалу, вільне висловлювання власні думки, повне і якісне розкриття сутності питання, презентація особистої позиції щодо проблеми, вмиле використання знання матеріалів інших курсів. 12-19 балів – вільне висловлювання власної думки, але недостатнє обґрунтування відповіді, допущені незначні помилки; 5-11 балів – не повністю з допущенням помилок розкриття всіх питань; 1-4 бали – розкриття лише одного питання; 0 балів – відповідь відсутня.

За об'єктивних причин (хвороба, працевлаштування, міжнародне стажування) навчання може відбуватись в он-лайн формі за погодженням із керівником курсу.

#### Політика щодо академічної доброчесності

Дотримання академічної доброчесності здобувачами освіти передбачає:

- самостійне виконання навчальних завдань, завдань поточного та підсумкового контролю результатів навчання;
- посилення на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей;
- дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права; дотримання принципів та положень Кодексу професійної етики соціолога Соціологічної асоціації України (САУ) <https://sociology.od.ua/kodeks-profesijnoi-etiki-sociologa/>.
- Надання достовірної інформації про результати власної (наукової, творчої) діяльності, використані методики досліджень і джерела інформації.

За порушення академічної доброчесності (плагіат, фальсифікація, списування, обман тощо) здобувачі освіти можуть бути притягнені до академічної відповідальності: повторне проходження оцінювання (контрольна робота, іспит, залік тощо); повторне проходження відповідного освітнього компонента освітньої програми; відрахування з Університету.

Усі письмові роботи перевіряються на наявність плагіату і допускаються до захисту із коректними текстовими запозиченнями не більше 25%. Списування під час контрольних робіт та екзаменів заборонені (в т.ч. із використанням мобільних пристроїв). Мобільні пристрої дозволяється використовувати лише під час он-лайн тестування (наприклад, програма Kahoot).

#### Політика щодо дедлайнів та перескладання

Роботи, які здаються із порушенням термінів без поважних причин, оцінюються на нижчу оцінку (75% від можливої максимальної кількості балів за вид діяльності балів). Перескладання модулів відбувається за наявності поважних причин (наприклад, лікарняний).

#### **V. Підсумковий контроль**

На іспит виносяться основні питання, що потребують творчої відповіді та уміння синтезувати отриманні знання і застосовувати їх під час розв'язання практичних задач.

Форма проведення іспиту – усний екзамен.

#### **ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ, ЩО ВІНОСЯТЬСЯ НА ЕКЗАМЕН**

1. Інвайронментальна соціологія як наука та навчальна дисципліна: її об'єкт і предмет.
2. Поняття інвайронменту. Інвайронментальна соціологія як галузева спеціальна соціологічна дисципліна.
3. Соціальні умови появи нової галузі соціології.
4. Екологічна криза та її наслідки для життя сучасного людства.
5. Поняття природного й штучного довкілля.
6. Досвід симбіотичного шляху функціонування суспільства як історичне надбання людства (Єгипет, Месопотамія, Колхіда та ін.).
7. Досвід симбіотичного шляху у XXI столітті (Нідерланди, Ізраїль та ін.).
8. Інвайронментальний рух у США та інших країнах.
9. Теоретичні передумови появи нової галузі соціології: вчення Мальтуса, неомальтузіанство, інституціоналізм.
10. Загальні уявлення про біосферу: жива речовина та її межі.
11. Аналіз і оцінка традиційної поведінки у взаємодії із природним середовищем.
12. Стратегія сучасного людства щодо екологічно-безпечного розвитку у глобальній системі біо-техно-соціо-сфери.
13. Зв'язок інвайроментальної соціології із іншими науками про людину та природу.
14. Зміст основних категорій еколого-соціологічного знання: екологічна поведінка, екологічна свідомість, екологічне виховання, навколишнє середовище, екологічне право та ін.
15. Теоретичні моделі розв'язання еколого-соціальних проблем людства: реформістська, консерваціоністська, біоцентристська, екологістська.
16. Наслідки хибної практики формування уявлень про нескінченний потенціал природних ресурсів в Україні за часів СРСР.
17. Соціологізаторська концепція людини в СРСР як перепона об'єктивного ставлення людини до природи.
18. Соціальна політика влади (масові примусові переселення, нестійка ідентичність та ін.) як передумова формування безвідповідальності у відношенні до стану природного середовища за часів СРСР.
19. Проблематика інтенсивного і екстенсивного економічного зростання, її екологічний аспект.

20. Локальні та глобальні екологічні проблеми. Взаємозв'язок економіки та екології.

21. Програми еко-соціального розвитку України. Обмеженість фінансування та відсутність реальної оцінки стану екології.

22. Перші міжнародні заходи та організації з аналізу екологічної проблематики: Римській клуб та ін.

23. Роль та значення освіти у галузі соціально-екологічної проблематики. Необхідність формувати людину із новим типом екологічної поведінки.

24. Екологічна криза як виклик до створення нової соціальної реальності. У.Кеттон і Р.Данлеп як ідеологи нової наукової парадигми: середовище є учасником соціальної реальності.

25. Конференція з проблем навколишнього середовища 1992 р. в Ріо-де-Жанейро.

26. Концепція сталого розвитку: розвиток, який не збіднює майбутнє (комісія Гру Харлем Брунтланд, 1987 р.).

27. Принципи концепції сталого розвитку.

28. Аналіз антропогенних проблем довкілля: обмеженість природних ресурсів, межа забруднення повітря, порушення ґрунтів і водних систем, кризовий стан біоти, людини та планетарної екосистеми Землі.

29. Парниковий ефект як наукова та соціальна проблема. «Кіотський протокол» (2005 р.).

30. Орхуська конвенція щодо забезпечення доступу громадян до екологічної інформації.

## VI. Шкала оцінювання

Оцінка в балах за всі види навчальної діяльності	Оцінка
90 – 100	Відмінно
82 – 89	Дуже добре
75 - 81	Добре
67 -74	Задовільно
60 - 66	Достатньо
1 – 59	Незадовільно

## VII. Рекомендована література та інтернет-ресурси

Обов'язкова література:

1. Баньковская С. П. Инвайронментальная социология. – Рига : Зинатне, 1991. – 128 с.
2. Білявський Г. О. Основи екології : підручник / Г. О. Білявський, Р. С. Фурдуй, І. Ю. Костіков. – Київ, 2004.
3. Быков А.А. Социальная экология : Учебное пособие. – Томск : Томский государственный университет, 2011. – 2-е узд., доп. – 232 с.

4. Вернадский В. Размышления натуралиста. Кн. 2. Научная мысль как планетное явление. М.: Наука. – 1977.
5. Гавриленко О. П. Екогеографія України : навчальний посібник : рек. МОНУ / О. П. Гавриленко. - Київ, 2008. 646 с. Розділ 1. Сучасна екологічна ситуація та головні еко-географічні проблеми в Україні. - С. 9-81.
6. Екологічні загрози людству: проблеми та шляхи вирішення : рекомендаційний бібліографічний покажчик / укладач А. В. Крамарева. – Запоріжжя : НБ ЗНТУ, 2014. – 28 с.
7. Хилько М.І. Екологічна безпека України: Навчальний посібник / М. І. Хилько. – К.: Вид-во КНУ, 2017. – 267 арк.

#### Додаткова:

1. Емельянова Ю.П. Этнос в социокультурной реальности. [монография] /Ю.П. Емельянова. – Севастополь: Изд-во СевНТУ, 2012. – 456 с.
2. Соха Ю. І. Системний підхід і проблеми моделювання природотехногенної безпеки : [використання системного аналізу при вивченні природно-антропогенних загроз] / Ю. І. Соха // "Львівська політехніка" національний університет. Вісник... : збірник наук. праць. № 727. Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку. - Львів, 2012. - № 727. - С. 440-448.
3. Одум Ю. Экология, в 2-х т. - М.: Мир, 1986.
4. Охорона довкілля: зб. наук. статей XII Всеукраїнських наукових Таліївських читань. – Х.: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2016. – 144 с.
5. Програма дій «Порядок денний на 21 століття»/ Пер. з англ.: ВГО «Україна. Порядок денний на 21 століття». К.: Інтелсфера, 2000. – 360 с.
6. Стегній О.Г. Екологічний рух в Україні: соціологічний аналіз. — К.: Вид. дім «КМ Академія», 2001. — 243 с.
7. Яницкий О.Н. Экологические катастрофы: структурно-функциональный анализ / Институт социологии РАН, Яницкий О. Н. // Официальный сайт ИС РАН - 2013. 258 с.

#### Інтернет-ресурси:

1. Фундація відкрите суспільство <https://osf.org.ua/>.
2. Сайт ГО «Екологія життя»: [www.eco-live.com.ua](http://www.eco-live.com.ua)
3. Відділ соціальної антропології Інституту народознавства НАН України [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://social-anthropology.org.ua/>.
4. Журнал социологии и социальной антропологии [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.jourssa.ru/>.